

VERKTYGSLÅDA FÖR LÅGTEKNOLOGISKT AKK

FÖR TEXTANVÄNDARE MED TALSVÅRIGHETER

HUR ANVÄNDER JAG VERKTYGSLÅDAN?

Följande material kan användas för att prova ut och hitta rätt hjälpmedel och strategi för en patient med talsvårigheter. **Verktygen som presenteras är textbaserade och förutsätter att patienten kan förstå vad andra säger och uttrycka sig i skrift.**

VAD ÄR LÅGTEKNOLOGISKT AKK?

AKK står för Alternativ och Kompletterande Kommunikation. Det som kallas lågteknologiskt är det som inte är teknologi, vilket innebär att det inte behöver laddas eller byta batteri. Lågteknologiskt är sådant som alltid kan finnas tillgängligt och fungerar direkt. Dock förutsätter det att både patienten och samtalspartnern vet hur det ska användas. Oftast krävs det lite träning och samarbetsövning för att få till användningen.

TÄNK PÅ

Ett nytt sätt att kommunicera behöver tränas. Det är bra att komma igång och träna det nya kommunikationssättet tidigt och med exempelövningar. Om man bara tränar kommunikationen i de situationer då det är kritiskt att kommunikationen ska fungera, kan det uppstå mycket frustration och besvikelse. Det måste finnas utrymme att prova, misslyckas och prova igen i en lugn och anpassad situation. Exempelövningarna för att träna kommunikationen får gärna ha samtalsämnen kring det man tycker är roligt och är intresserad av.

GRUNDREGEL

Patienten måste alltid ha ett sätt att efterfråga sitt AKK.

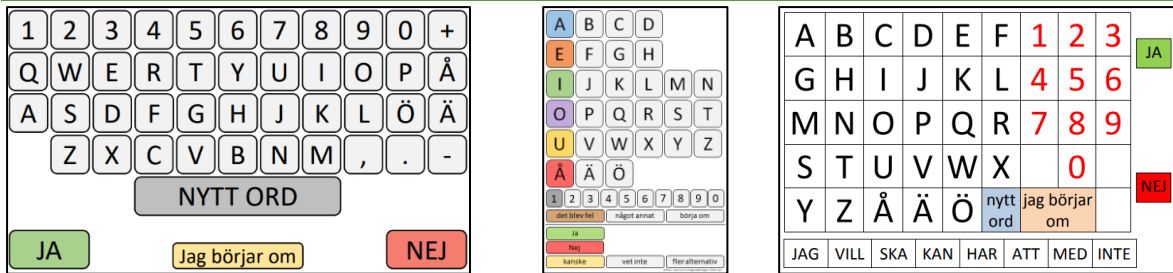
- ❖ Om patienten kan använda rösten men har otydligt tal kan man bestämma ett ljud som patienten gör för att be om sitt AKK
- ❖ Om patienten kan använda handen men inte har något tal kan man använda en knapp med inspelat meddelande eller ett handtecken. Ett exempel på handtecken kan vara att man viftar/sprattlar med fingrarna.
- ❖ Om personen endast kan använda blicken för att kommunicera behöver man se till att någon alltid tittar på patienten. Den personen kan ha en namnbricka på bröstet (gärna i en tydlig färg). Om patienten tittar på namnbrickan ska personen bekräfta med att säga "du vill säga något" och ta fram AKK-verktyg.

VERKTYG

Verktygen som presenteras i denna verktygslåda är:

- ❖ Bokstavstavla
- ❖ Flip Book
- ❖ Ögonpekningsram

BOKSTAVSTAVLA

BESKRIVNING

Bokstavstavlan är en tavla eller ett papper med alfabetets bokstäver på. Bokstäverna kan vara sorterade i alfabetsordning eller enligt tangentbordsordningen (QWERTY). På en bokstavstavla kan man också ha ämnesområden, funktionsord eller startfraser för att effektivisera kommunikationen.

Exempel på bokstavstavlor finns att skriva ut på [Funkaforums hemsida](#).

ANVÄNDNINGSSOMRÅDEN

Bokstavstavlan kan användas via pekning eller skanning. Om patienten har förmåga att peka, med antingen finger, fot, ögon eller laserpekare, är detta oftast det mest effektiva sättet. Bokstavstavlan kan också användas med skanning av en samtalspartner. Rader och kolumner på bokstavstavlan läses upp (skannas) av samtalspartnern och patienten svarar med en bekräftande signal.

Film om hur man använder bokstavstavlor finns på [SPRIDA's Youtube-kanal](#).

FÖR- OCH NACKDELAR

- ❖ Fördelen med bokstavstavlan är att den ger möjlighet till att skriva precis det man vill uttrycka. Val av ord är helt upp till den som skriver.
- ❖ Nackdelen med bokstavstavlan är att det kan ta lång tid att stava ut längre meningar. Det kan också vara svårt att hålla det som redan har skrivits i huvudet under tiden som man stavar ut på bokstavstavlan.

KOM IGÅNG

Om patienten fortfarande har viss talförmåga kan man introducera bokstavstavlan genom att patienten ska peka på ordets första bokstav samtidigt som man pratar. Detta kan göra att de ord som är svårförståeliga är lite lättare att gissa genom att man har fått en ledtråd med ordets första bokstav. De ord som är mycket svårförståeliga kan då pekas ut med alla bokstäver.

Börja med att ställa frågor till patienten

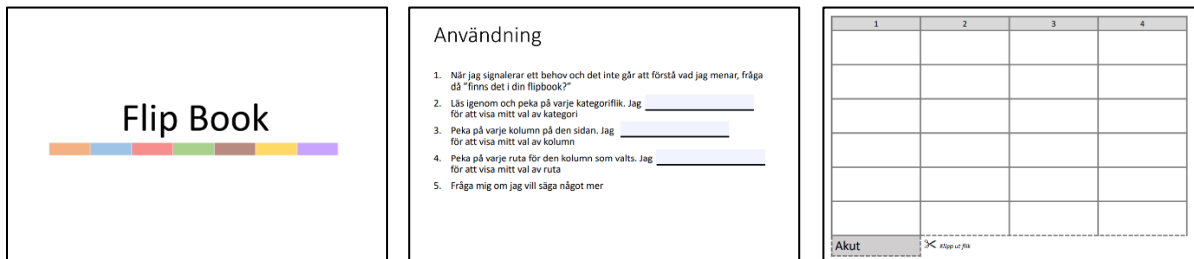
- vad är det för dag idag?

- vad är det för väder ute?

och låt patienten svara med bokstavstavlan.

Exempelövning: Prata om vädret en stund varje morgon med hjälp av bokstavstavlan.

FLIP BOOK

BESKRIVNING

Flip Book är en kommunikationsbok med ord och fraser som är vanliga för patienten. Ord och fraser kategoriseras i olika grupper, exempelvis behov, aktiviteter, saker och personer. De ord och fraser som ska finnas i Flip Book ska vara utvalda av patienten själv och spegla dennes personlighet och intressen.

Exempel på Flip Book finns att fylla i och skriva ut på [Funkaforums hemsida](#).

ANVÄNDNINGSSOMRÅDEN

Boken kan användas som en konversationsstartare. Första kategorin i Flip Book ska alltid ha fokus på sådant som kan vara akut. En sådan kategori kan exempelvis benämnas "hjälp" eller "akut". Där listas ord och fraser för akuta tillstånd som kan uppstå för den specifika personen, exempelvis andnöd och smärta. Andra kategorin kan handla om positionering och övrigt om kroppen, den kan exempelvis benämnas "kroppen". Tredje kategorin kan heta "AKK" om det är så att man har flera olika typer av alternativa kommunikationsätt. Där kan man lista bokstavtavla, ögonpekningsram, kommunikationsdator mm. Slutligen kan man ha några kategorier för övrigt prat om exempelvis aktiviteter, saker och personer. Flip Book kan användas via pekning eller skanning. Om patienten har förmåga att peka, med antingen finger, fot, ögon eller laserpekare, är detta oftast det mest effektiva sättet. Flip Book kan också användas med skanning av en samtalspartner. Kategorierna läses upp av samtalspartnern och patienten svarar med en bekräftande signal. Vid vald kategori skannas kolumnerna först och därefter raderna inom kolumnen för att hitta rätt ord/fras.

FÖR- OCH NACKDELAR

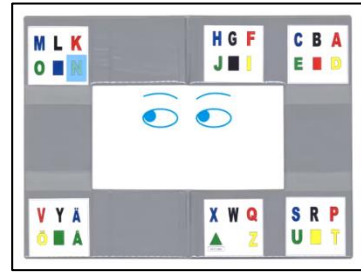
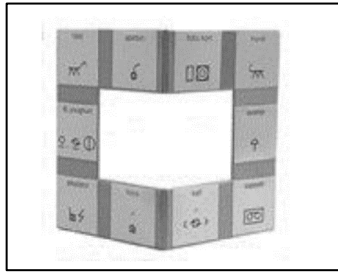
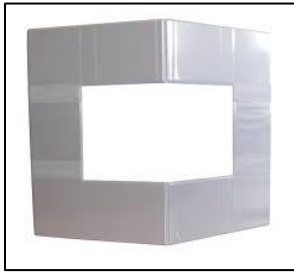
- ❖ Fördelen med Flip Book är att den ger ett utbud av de vanligaste ord och fraser som behöver vara tillgängliga snabbt. På så sätt kan patienten säga de vanligaste sakerna utan att behöva skriva ut hela meningar.
- ❖ Nackdelen med Flip Book är att det finns bara ett begränsat urval av ord och fraser. Det som inte finns med i Flip Book måste uttryckas med ett annat AKK-verktyg. Om Flip Book ska skannas ligger det dessutom ett stort ansvar hos samtalspartnern att veta hur man ska göra. Det kan krävas en del träning innan man har fått in rutinen.

KOM IGÅNG

Avsätt tid för att träna med Flip Book. Det är viktigt att patienten får möjlighet att lära sig var de olika orden och fraserna ligger i Flip Book. Om patienten har varit med och skapat innehållet och sorteringen kommer det vara lättare att lära in och komma ihåg.

Exempelövning: Be patienten välja ut tre ord/fraser som finns i Flip Book. Börja sedan från början med att patienten ska efterfråga sitt AKK, samtalspartnern tar fram Flip Book, den skannas mellan kategorier, därefter kolumner och till sist rad för att hitta rätt ord/fras. Gör samma sak för alla tre ord/fraser som valts ut för övningen.

ÖGONPEKNINGSRAM

BESKRIVNING

Ögonpekningsram är en ram där patienten visar sitt val med sina ögon. Samtalspartnern håller ramen framför sig och tittar på patienten genom hålet i mitten. Ramen kan användas med vanligt avstånd vid samtal. Det går att se var patienten tittar även fast patienten är en liten bit bort. Det viktiga är att patienten är tillräckligt nära för att se bilderna eller bokstäverna i ramen. Tänk på att valen visas spegelvänt för samtalspartnern.

ANVÄNDINGSOMRÅDEN

Ramen kan användas på flera olika sätt, det beror på vad man sätter i plastfickorna på ögonpekningsramen. Man kan med fördel ha flera ramar som används för olika ändamål. Bilder kan användas för snabb och enkel kommunikation för när patienten vill be om att få något eller göra något, exempelvis kan man ha en bild på glasögon för att be om att få sina glasögon. Bokstäver kan sorteras med färgkodning i ramen så att patienten kan bokstavera det man vill säga. Färgkodningen innebär att man måste titta två gånger för varje val av bokstav. Först kan man titta på färgen för bokstaven och sedan där bokstaven finns. Men det går lika bra att göra i omvänd ordning. Slutligen kan man även ha färdiga ord eller fraser i ramen. Exempelvis kan man ha orden "ja, nej, kanske, vet inte, alternativ, något annat". Då kan man använda ögonpekningsramen för att ställa ja/nej-frågor till patienten. Det är viktigt att erbjuda fler alternativ än "ja" och "nej". För vissa saker vill man kunna säga "ja, men det beror på" och ibland är man osäker och vill svara "kanske" eller "vet inte".

Film om hur man använder ögonpekningsram finns på [SPRIDA's Youtube-kanal](#).

FÖR- OCH NACKDELAR

- ❖ Fördelen med ögonpekningsramen är att den ger patienten möjlighet att snabbt göra ett val eller uttrycka sig kring de vanligaste sakerna i vardagen.
- ❖ Nackdelen med ögonpekningsramen är att det finns ett begränsat antal fickor i ögonpekningsramen och det är endast de val som finns presenterade som patienten kan välja mellan. Om patienten vill uttrycka något som inte finns med i ramen måste ett annat AKK-verktyg användas. Det kan också krävas en del träning med ögonpekningsramen innan man har fått in rutinen.

KOM IGÅNG

Avsätt tid för att träna med ögonpekningsramen. Se till att patienten får vara delaktig i att välja vilka ord eller bilder som ska finnas i ramen. Fundera över vilka situationer där en ögonpekningsram skulle kunna ge snabba val eller önskemål. Som samtalspartner är det bra att benämna bokstaven/ordet/bilden som en återkoppling på det som patienten har pekat på. Använd gärna ett kollegieblock och skriv ner det som patienten pekar på.

Exempelövning: Sätt in ord för olika åsikter, exempelvis "bra, dåligt, gott, äckligt, fint, fult, rätt, fel, härligt, bedrövligt". Ta fram ögonpekningsramen vid bestämda situationer under dagen, exempelvis vid middagen, när man lyssnar på nyheter eller tittar på sitt favoritprogram på tv.